

3. Юнгер Е. В сталевих грозах / пер. з нім. Ю. Прохасько. Чернівці : Книги – XXI, 2022. 324 с.

4. Юнгер Е. Вогонь і кров / пер. з нім. О. Андрієвський. Київ : Плومін, 2019. 328 с.

5. Юнгер Е. На мармурових скелях / пер. з нім. Є. Попович. Київ : Видавництво Жупанського, 2024. 144 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-453-8-33>

ДО ПИТАННЯ ЕТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Пічко Р. С.

*кандидат юридичних наук,
докторант*

*Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Декларацією правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору 1963 р. та Договором про принципи діяльності держав із дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. (далі Договір про космос) мали в контексті Холодної війни закласти фундаментальні правила мирного освоєння космосу. Недарма, в ст. I Договору про космос зазначається, що дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, здійснюються на благо і в інтересах всіх країн, незалежно від ступеня їх економічного або наукового розвитку, і є надбанням всього людства. Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, відкриті для дослідження і використання всіма державами без будь-якої дискримінації на основі рівності і згідно з міжнародним правом, при вільному доступі у всі райони небесних тіл [1].

Швидкий розвиток приватних космічних компаній, збільшення приватного капіталу у державних космічних проєктах та програмах, активізація розвитку космічного туризму, розробка проєктів по видобутку ресурсів на небесних тілах (з нормативно-правовим закріпленням на індивідуально-державному рівні такої діяльності) і проблема космічного сміття створюють нові виклики як для сучасного суспільства, так і майбутніх поколінь. Наприклад, швидке зростання

кількості космічного сміття, яке накопичується на низьких орбітах Землі, представляє реальну загрозу для майбутніх досліджень, космічної діяльності і може створити небезпечний ефект Кесслера, що ускладнить або навіть унеможливить безпечно використання навколоземного простору. І ці виклики на тлі стагнації сучасного міжнародного космічного права ще більше актуалізуються і набувають загрозливих рис. Хоча Договір про космос забороняє привласнення космічних об'єктів, він не містить конкретних положень, що регулюють відповідальність за екологічний вплив, управління космічними ресурсами чи попередження милітаризації. Відтак, виникає потреба в етичному аналізі, що дозволить сучасним урядам та організаціям, зокрема Комітету ООН по дослідженню і використанню космічного простору в мирних цілях, визначити межі відповідального використання космосу, враховуючи як інтереси сьогодення, так і права майбутніх поколінь.

Хоча космос офіційно вважається спільним надбанням людства, але треба враховувати, що його дослідження переважно проводять високорозвинені країни, так постають питання права власності та справедливого доступу до космічного простору і космічних ресурсів. Такий дисбаланс у доступі до космосу може призвести до монополізації ресурсів і відсутності рівних умов для усіх держав. Юридичні аспекти власності на космічні об'єкти залишаються відкритими, оскільки хоча Договір про космос 1967 року забороняє національне присвоєння небесних тіл він залишає дискусійним питання щодо космічних ресурсів, передусім, ресурсів цих небесних тіл. Розвиток приватних космічних компаній, їх вплив на космічну діяльність та державні інтереси в цій сфері породжує нові правові й етичні виклики, що вимагають перегляду регулятивних механізмів, зокрема, можливої відмови від тарування шляхом розробки норм м'якого прав. Етичні питання та екологічні і моральні ризики, пов'язані з видобутком ресурсів на Місяці або Марсі, потребують обережного підходу та ретельного аналізу, щоб уникнути екологічних чи будь-яких інших катастроф. Пошук та можливий видобуток ресурсів викликає серйозні занепокоєння, оскільки, на відміну від земної екології, екосистеми цих планет (не кажучи вже про інші небесні тіла) поки що залишаються маловивченими, і навіть невелике активне втручання в них може призвести до непередбачуваних змін, які буде важко зрозуміти і тим більше виправити. Без наявності належних стандартів та міжнародного контролю існує ризик того, що прагнення до отримання матеріальної вигоди поставить під загрозу наукову цінність і природний стан інших небесних тіл. Отже, видобуток ресурсів на інших небесних тілах ставить питання етичної відповідальності людства за збереження можливого життя, яке там може існувати, або ж створення умов для

його виникнення у майбутньому. Більш того постає питання, що робити у випадку коли таке позаземне життя буде нелояльним чи агресивним (у розумінні проактивного захисту) до людини, як це сьогодні демонструє велика кількість літературних та аудіовізуальних творів? Якщо на Марсі чи інших небесних тілах є мікроорганізми або умови, які дозволяють їм виникнути, видобувна діяльність може знищити ці умови ще до того, як ми зможемо їх дослідити. Втручання у потенційно життєпридатні зони, навіть з цінними ресурсами, потребує обережного підходу та суворих і головне забезпечених легальним примусом етичних норм, аби уникнути знищення унікальних космічних середовищ і зберегти їх для майбутніх досліджень.

Значний етичний аспект космічної діяльності пов'язаний із запобіганням мілітаризації космосу оскільки, нажалю, Договір про космос вказує лише на часткову демілітаризацію космічного простору. Сучасний *raison d'etat*, яким керуються політичні сили підштовхує сучасні космічні держави йти у напрямку розробки космічної зброї та потенційного розміщення військових об'єктів на орбіті. Хоча це маскується під всілякі оборонні гасла, але фактично процес «тихої мілітаризації» загрожує глобальній безпеці і суперечить принципам мирного використання космічного простору. У зв'язку з цим, надзвичайно важливо, щоб міжнародна спільнота працювала над запровадженням загальнообов'язкових норм і угод, здатних забезпечити стабільність і уникнути потенційних конфліктів, що можуть розгорнутися на тлі питання доступу, приналежності та використання космічних ресурсів та можливої колонізації небесних тіл.

На сьогодні ідея колонізації космічного простору, особливо Місяця і Марса, стає все більш реалістичною завдяки значним технологічним проривам та амбіціям провідних космічних агентств і приватних компаній. Наприклад, база на Місяці розглядається як можливий перший крок до більш далекої мети – колонізації Марса, а також вона може стати важливим логістичним центром для міжпланетних місій. Слід зважувати не тільки як на передвиборчу риторіку, а і як на прогресивні плани заяви Дональда Трампа про те, що до кінця його президентського строку США висадяться на Марсі [2]. Зокрема, Ілон Маск, активний прихильник Дональда Трампа, вперто просуває ідею створення самодостатнього поселення на Марсі, яке б забезпечувало людству "планету-запаску" на випадок глобальних катастроф на Землі. Як тільки но людство зможе зробити будь-яке небесне тіло придатним до свого життя, воно стикнеться з важливим етичним питанням осмислення себе як суб'єкта космічного творіння, бо вже не щось потойбічне чи осягнене буде Творцем оскільки таким Творцем стає саме людство. У цьому контексті багато науковців, етичних

дослідників і філософів піднімають питання відповідальності та моральних аспектів космічної колонізації, екзистенційності ризиків, які вона породжує. Постійна присутність людини на інших планетах може призвести до серйозних екологічних і соціальних наслідків, які ще не до кінця зрозумілі, виявлені і оцінені. Наприклад, чи будуть ці колонії національними, монокультурними, монорелігійними чи вони стануть космічними осередками мультикультуралізму та плюралізму? Якому закону та яким правовим принципам вони будуть підпорядковуватися? Освоєння космосу таким чином виходить за межі простої технології та економіки до чого так бажають звести цей процес сучасні лібертаріанські ідеологи [3], набуваючи характеру етичного обов'язку, адже людство, з одного боку потенційно буде розширювати свій вплив на інші небесні тіла і на космічний простір в цілому, а з іншого повинно буде визначити статус та функціональність Землі та земної людської цивілізації при та в такому розширенні.

В цьому контексті не можна ігнорувати і аспекти, пов'язані з правами та безпекою космонавтів. З огляду на зростаючу кількість комерційних польотів, важливість етичних стандартів та заходів захисту в цій сфері тільки зростає. З одного боку безпечна праця та право на гідні умови праці залишаються основоположними етичними вимогами для розвитку космічної індустрії, а з іншого – освоєння космічного простору передбачає значний ризик для здоров'я і життя космонавтів (космічне опромінювання, радіація, негативний вплив яких буде лише збільшуватися при довгострокових космічних польотах чи перебування на тому чи іншому небесному тілі), що вимагає від суб'єктів космічної діяльності дотримання суворих стандартів безпеки. Більш того, постає питання необхідності класифікації (ранжування) космонавтів в якості суб'єктів права. Справа в тому, що Договір про космос називає космонавтів «посланцями людства», але на скільки цей статус відповідає космонавтам-космічним туристам (і чи є космічні туристи взагалі космонавтами?), космонавтам-колоністам тощо?

Таким чином, етика дослідження і використання космічного простору об'єднує ряд принципових аспектів, пов'язаних з відповідальністю перед навколишнім земним та космічним середовищем, справедливим доступом до космічного простору, небесних тіл, космічних ресурсів, запобіганням мілітаризації та забезпеченням безпеки людини. Саме тому імплементація етичних принципів у правові норми стає життєвою необхідністю. Оновлення норм міжнародного космічного права, що включало б етичні стандарти, сприятиме розвитку відповідального підходу до використання ресурсів, забезпечення справедливого доступу до космосу для всіх країн та збереження космічної спадщини для майбутніх поколінь. Включення етичних принципів у правові

документи забезпечить основу для міжнародного співробітництва, допоможе регулювати діяльність як державних, так і приватних космічних суб'єктів, а також сприятиме створенню більш стійкої та відповідальної космічної діяльності та космічної політики, орієнтованої не лише на вигоду, але й на збереження космосу як спільної спадщини людства. Це стане запорукою переходу від homo sapiens до homo cosmicus.

Література:

1. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (дата звернення: 06.11.2024).

2. Donald Trump pledges Mars exploration as he returns to site of assassination attempt in Butler, Pennsylvania <https://news.sky.com/story/donald-trump-makes-joke-on-return-to-site-of-assassination-attempt-in-butler-pennsylvania-as-elon-musk-set-to-make-speech-13228717> (дата звернення: 06.11.2024).

3. Space Capitalism: How Humans will Colonize Planets, Moons, and Asteroids (Palgrave Studies in Classical Liberalism) 1st ed. 2018 Edition by Peter Lothian Nelson (Author), Walter E. Block (Author), Published by Palgrave Macmillan, 2018.